

Hany Istók

gyűjtötte: Pap Bácsi (Mohl Adolf)

Valahol Illmicz táján, ott kezdődik a Hany Istók históriája; ott, ahol találkoztak, ölelkeztek egykoron a csillogó Fertő, meg a titokzatos Hanyság, ez a süppedékes nagy ingovány, melynek végtelennek látszó területén hajdanában az úszó gyöp, meg a tavak festői szépségben váltakoztak.

Illmicz határában, közel a Fertőhöz, szerény kis halászkunyhó húzódott meg, mint valami remete az erdők magányában. Mégis annál a fiatal halásznál, aki a szegényes nádkunyhót lakta, boldogabb embert a csillogó Fertő még nem látott, a végtelen Hanyság még nem hordozott! Jóságos, szépséges felesége sürgött-forgott körülötte, ez volt az ő nagy boldogsága! Meg aztán a házasságnak első méze, melyet még nem láttak, de már vártak, nagy nehezen vártak...

Egyik nap reggelén jókedvűen jön a fiatal halász a Fertő felől. - No asszony, nézd csak,- szólal meg már messziről – nézd csak milyen szép halat adott ma a jó Isten.

Az asszonyka siet eléje és segít a szép halat kiteríteni. –Megadnak ezért Bécsben annyit, - folytatja a halász – hogy egy hónapig is elédegélünk belőle.

A kismenyecske nézte a szép harcsát, csak nézte. – Leányom, édes leányom,- szólt oda az asszonyka édes anyja – nem lesz ám jó azt a halat olyan igen nézegetni.

-Hát miért ne lenne jó édes anyám, mikor olyan szép egy állat?

-Hát csak azért, mert még rá találsz feledkezni; ez pedig baj lenne ám, igen nagy baj! – Ezzel a menyecskét vonta hamarosan másfelé.

De már későn volt!

Meg lett az első méz, az első gyermek; hozzá még fiú is az istenadta! Mekkora öröm köszöntött a kis vendéggel a szegényes halászkunyhóba! Csakhogy ez a nagy öröm igen kis ideig tartott! Alighogy megfürösztték, alighogy jobban szemügyre vették a kisporontyot, elszörnyülködve néztek hol egymásra, hol az apróságra!

-Jaj milyen egy gyerek ez!- tört ki végre a szó a körülállók valamelyikéből.

Bizony, élő világ látta, furcsa is volt ám az a gyerek! A feje nagy, a szemei aprók, az orra lapos, a szája széles akárcsak a harcsáé; de különösen kéz- és lábujjai hosszúak s Uramfia, mintha csak úszóhártyái is volnának az ujjak között; sőt egész testet olyan pikkelyes kemény bőrféle fedte, akár csak a halét.

-Uram bocsá, - mond az apa – harcsának nézhetné mindenki, ha nem tudná, hogy ember!

-Mondtam, mondtam! szól közbe az anyós, de csak félig magában, alig hallhatta valaki.

-Hát halászember az apja, - mondja végül az apa – azért formit a fia is a halra.

És belenyugodtak szépen, mint afféle istenfélő, jámbor emberek; annál is inkább, mert a halemberkét követő apróságok olyanok lettek, mint a csik; eleven, fürge egészséges gyerekek.

Csak akkor szomorkodtak el megint újból, mikor észrevették, hogy az apróságok már dadognak, gagyognak, de a nagy fiú még csak mokog s értelmes szóra nem nyílik meg az ajka. De azért tudta magát szeretettni is. Kúszott, mászott, mint a mókus; bukott, mint a béka; az evésben csöppöt sem volt válogató; szerette a nyers ételeket, kivált a frissen fogott békát. Zárt helyen nem szívesen tartózkodott; mikor már nagyobbacska lett félnapokig is elbolyongott a Hanyságban, a Fertőnek ingoványos partjain. Ide édesgették a zömök kis halemberkét az úszkáló zöld szigetek, a kacérkodva sorakozó gyöpszőnyegek, sűrű zombékok, galypázsitok, levélhulladékokból alkotott ingoványok. Szinte magánkívül volt örömeiben, mikor a Hanyság szélén egy-egy darab ilyen gyöpszigetet leszakíthatott, s rajta

mint egy kis tutajon, a Fertő felé evezhetett. Minduntalan le-le ugrott róla s majd úszva kerülgette, majd újra rákapaszkodva húzta-vonta erre-arra, amint a vizek folyása éppen megengedte. Ez volt a főfoglalkozása, mulatsága kora tavasztól késő őszig.

Körülbelül 7 éves lehetett már mikor ennek a mulatságnak végre is megadta az árát. A meleg tavaszi napok egyikén megint azon mesterkedett, hogy egy nagyobb gyöpszigetet mozgósítson. A hosszú erőlködésben elfáradt, lefeküdt a gyöpre s a már erősen tűző nap jótékony sugarai hamarosan el is altatták.

Kis testvérei ott hagyták s maguk mentek haza. Mikor már esteledett s a halemberke nem mutatkozott, apja keresésére indult, de bizony nem találta. Ekkor kapta csolnakját, s ezzel is bejárta a szomszédos vizeket, de a fiúnak sehol semmi nyoma. Másnap, ugyancsak a csolnakon, végig kutatta az egész Hanyság szegélyét, de csak megint egyedül jött haza.

-Anyjukom,- szolt a halász siránkozó feleségéhez – úgy van, amint előre megmondtam. Az úton mindenféle úszó kis szigetekkel találkoztam; az a gyöp is, amelyiken a gyerek elaludt bizonyosan levállott a Hanyról s a déli szellő kisodorta a Fertőre, onnét meg tovább lefelé; a rendes szél irányában. Most a fiú ott csavarog valahol Osl körül a Hanyban; majd csak megkerül valahogy.

Ezt a végét csak az asszony megnyugtatóására mondta, kiből azonban mégis csak kifakadt a sóhaj. – Jaj, csak a nádi farkasok meg ne egyék!-

És nem is ették meg! A fiú szerencsésen partot ért; ébren-e, alva-e, ki tudná azt megmondani, de azt már egészen bizonyos, hogy a mi halemberünk, mint az apja találgatta, Kapuvár-Osl körül, az Eger-erdő táján húzta meg magát a Hanyban s itt vadember módjára élte világát. És nem is valami szánalmas módon! Benedek zsákkal hozta a meleget; így az időjárás különben is edzett, zömök gyereket nem igen bántotta; legfőlegb éjjeli szállásról kellett gondoskodnia, s holmi faodukban, elhagyott kunyhókban ezt is megtalálhatta. A Kosztja meg éppen fölséges volt, egészen az ő gusztusa szerint. A bibictójás, melyet már hazuról ismert, a Hanyságnak ez a keresett s Bécsben drágán fizetett különlegessége, bővíben állt rendelkezésére. Halat, békát annyit fogott amennyi csak tetszett s megette, mint szokta, nyersen is jó étvágygal. Egyebekben zavartalanul élhetett szenvedélyének; úszhatott kúszhatott, úszó pázsiton himbálózhatott, hiszen ott volt körülötte a végtelen Eger-erdő, százados fáival, ott tündéri hanyság apró, tavaival, ezernyi szárnyasainak hangos zsidongásával.

Meddig tartott ez a királyi multság, napokig, hetekig, hónapokig avagy talán egész esztendeig is, senki meg nem mondhatja. Hanem az már bizonyosnál is bizonyosabb, mert hiteles krónikában vagyon megírva, hogy 1749. március 15-én Nagy Ferenc és Molnár Mihály kapuvári halászok ez Eger-erdőben az itteni Királytóban vetették hálójukat. Hűses, nyirkos levegőjű reggel volt, azért a hálövetés után az erdőbe mentek, hogy szárazfát szedjenek s tüzet rakhassanak.

Mikor ismét visszafelé jönnek hatalmas loccsanást hallanak a királytóból.

-Valami nagy hal vetette föl magát, - jegyzi meg az egyik halász. – Csak hát a hálónkba is kerülne, - mondja utána a másik.

Pedig nem úgy volt a dolog.

Az illmitzi vademberke is éppen ezidőtájt bujt elő közeli odujából; a tópartján ásítózott és áhítózott valami jóféle reggeli után. Hallva a halászok közeledő lépteit zsupsz, egy nagy ugrással már benn is volt a tóban, hogy úszva meneküljön a közelből. Ezt a loccsanást hallották a kapuvári halászok. Mire a tóhoz értek már javában rángatózott a háló; hamar kihúzzák s örömmel látják, hogy valami fekete tömeg: mi más is lehetne, mint egy királyi harcsa, - szörnyen evickél a hálóban; de mikor észreveszik, hogy a maszatos alak kézzel-lábbal igyekszik a hálóból szabadulni, - ki csodálkoznék rajta, - valóságos eleven ördögnek nézték s mint jó keresztényekhez illik, hatalmas keresztet hánytak magukra. Már-már azon

voltak, hogy faképnél hagyva hálót, halat, csolnakot, kereket oldanak s uccu neki, vesd el magad, rohannak haza segítségért.

De az eleven ördög siralmas hangjaira mégiscsak megemberelték magukat, a hálót mindenestül csolnakukba fordították és zsákmányukkal a kis Rábán eveztek sietve hazafelé.

Nossza lett a mezővárosban olyan szaladgálás, csődülés és fejek csóválása, amilyent a nem tudom hány száz éves öreg vár még nem látott.

Mert hát a halászok, amint illik zsákmányukkal a várba tértek be s jelentették a történeteket Rosenstingel várnagy úrnak. Okos ember volt a várnagy úr, igaz, hatalmasnak még még hatalmasabb, de azt mégsem tudta kieszelni, mitevő legyen azzal a hálóból kibontakozó szörnyeteggel, aki se szól, se beszél, legföllebb csak morog; se eszik, se iszik, legföllebb rug, harap vagy nyálát fröccsenti a hozzá közeledőkre: szóval valóságos vadember, ha nem állat.

Jó Szalontay György plébános urat kellett tehát hívatni, ő már aztán helyesen indította meg a dolgot.

Mindenekelőtt megállapította, hogy emberrel van dolguk, 8-10 éves fiúval, aki azonban eszetlennek látszik; ezért harmadnapra meg is keresztelte, de, mint az egyház regulái előírják, csak föltételesen, Rosentingel uram rendelvén melléje istenfélő keresztszülőket Hochsinner Mihály és Mesnerin Mária – a várbeli sekrestyésnek a felesége lehetett – személyében.

Miért, miért nem, - a krónikás elfelejtette följegyezni – István lett a gyermek neve; és hogy legyen becsületes vezetékneve, adott neki a találékony kapuvári nép ilyent is, elkeresztelték a gyermeket Hany Istóknak.

Most megkezdődött a szelidítés nagy munkája, mely várnagy uram jóvoltából az urasági hajduk vállaira nehezedett.

Először is – ez volt a főgondjuk – az Istók gyereket éjjel nappal őrizték, hogy valamiképpen meg ne lépjen, amire ökelme félelmes hajlandóságot mutatott; akárhányszor beleugrott a várkert kis tavába, honét csak nagy erőlködéssel tudták újra kicsalogatni.

Azután ruhához is kellett a fiút szoktatni, ami szintén kínosan ment; azaz sok kinlódás után is csak annyit tudtak elérni, hogy felső ruhát valahogy megtúrta, de a kalapot, lábbelit csökönyszerűen visszautasította, s ha mégis ráerőltették, messze hajigálta. Ebben tehát a kis vadember alaposan megelőzte korát!

Közben ugyahogy a főtt ételre is rákapatták, noha még továbbra is a zöld béka maradt a legkedvesebb csemegéje. Mikor már ennyire voltak elvitték a gyereket iskolába is, hátha mesteruram is tudna rajta valamelyest faragni. Ez volt ám csak a valódi komédia!

Az apró gyerekek féltek tőle, a kamasz kölykek pedig ingerkedtek vele., mert ha a padban valaki közelebb jött hozzá, vagy mert valamiképpen megérintette, nagyot morrant, a gyerekek nagy öröme. Ha külön ültették, ablakon, ajtón – amint éppen szerét ejthette – villámgyorsasággal megugrott. Tanulásról tehát, különben is gyöngélméjű lévén, szó sem lehetett.

Kifogták tehát az iskolából s inkább otthon alkalmazták a konyha körül kuktának, délutánonkint pedig könnyebb kerti munkába segédkezett.

Beszélni így sem tanult meg, de környezetének rendelkezését nagyjában már megértette. Legjobban simult várnagy uram viruló leányához, aki mindig szeliden bánt vele, sokszor megajándékozta s néha egy kis sétára is magával vitte. Persze a botos hajdu ott járt mindig a nyomukban.

Így aztán a mi kis Hany Istókunk már annyira is vitte, hogy ünnepeken, vendégségen szép piros nadrágjában zöld dolmányában föl is szolgálhatott.

De aztán jött egy igen nagy vendégség, várnagy uram leányának a lakodalma! Istók is az ő díszruhájában ott volt a főlshozgálok között, látta mint kedveskedik mindenki a szép

menyasszonynak. A lakoma vége felé, mikor már a fõlszolgáló hajduk is inkább a maguk kiszolgálásával voltak elfoglalva, jön ám a mi Istókunk egy nagy fazékkal; egész észrevétlenül közeledik a menyasszonyhoz és boldog mosollyal, szépen elébe tálalja fazekának tartalmát, - egy csomó eleven zöld békát. Az õ csomagjával akart õ is kedveskedni, jószívú úrnõjének.

Lett erre most nagy riogatás. Ahány vendég volt annyifelé ugrottak, azonképen cselekedvén a zöld békák is az uri asztalon. Hany Istók még mindig nagy boldogan mosolygott! De nem sokáig! Mihelyt tisztába voltak az elõrohanó hajduk a helyzettel, lefülelték biz Istókunkat, Kiráncigálják a terembõl s lehúzza zöld dolmányát, húztak rá más olyan tizenkettõt, hogy – mint akkor szokás volt mondani – még az eget is bögõnek nézte.

De még ez sem volt minden! Lecipelték a faházba s itt hamar elzárták az ordító gyereket. Ordíthatott, nem törõdtek vele!

Vitték már a mennyasszonyt a zsinórhúzásnál ott akart lenni mindenki, alig maradt egy lélek is várban.

Mert hát az ilyen uri zsinórhúzás még Kapuvárott sem tartozott a mindennapi látnivalók közé. Megy vala pedig ilyenképen végbe.

A mezõváros legénysége dusan fölvirágozott, azuton keresztül huzott zsinórral elzárta az elsõ kocsin haladó ifjú párnak útját.

A kocsi persze megáll, az elsõ legény odalép és ékes beszédben földicséri a menyasszonynak százféle jó tulajdonságát, szép erényét, kit is azért csak akkor hajlandók városukból elbocsátani, ha a vőlegény bizonyos számú szép fényes aranyakkal megváltja.

A vőlegény erre leolvasta a 12 szép Máriás aranyakat, mire a legénység a zsinórt, azaz inkább valóságos virágfüzért leoldja s vele az ifjú pár kocsiját megkoszorúzza. Közben megszólal a cigánybanda is s a násznép most már vígan mehet tovább.

Mire a hajduk és a várbeliek errõl a ritka látványosságról visszazállingóztak s nagy késõn eszükbe jutott az Istók gyerek addig már annak hült helyét találták. Kifeszítette a léceket és – eltűnt.

Hova, merre? – ez volt a nagy kérdés. Tűvé tették a kastélyt, átkutatták a kertet, az egész környéket. Mind hiába volt ! Nincs! Alighanem amerre jött, arra el is ment.

Pár nap múlva ugyanis a vadászok a hanyásági Királytó táján megtalálták Hany Istók piros nadrágját, de csak dirib-darabokban, összeviassa gyúrve. A Hany Istók tépte-e le magáról, vagy a vadak marcangolták-e széjjel senki meg nem mondhatta. Valószínû, hogy farkasok falták föl Istókunkat, mert azontúl senki többé az õ nyomára nem akadt.

A csodás gyerekeknek egy kis látható emléke mégis maradt. Az eszterházi hercegi kastélyban õrzik fából faragott szobrát. Ülõ helyzetben van ábrázolva, jobb kezében tartja azt, amit életében legjobban szeretett, a zöld békát. Tudós emberek ugyan azt mondják, hogy ez nem Hany Istók, hanem valami ”Kinézer”, de tudjuk a monda nem egyszer már csúffá tette a tudósokat. is.